27/02/2020

Архипастирско слово на Негово Високопреосвещенство Пловдивски митрополит Николай

Уважаеми господин Председател на Общинския съвет, уважаеми общински съветници, уважаема госпожо Областен управител, Ваше Преосвещенство, боголюбиви отци, обични в Господа братя и сестри,

Събрали сме се, за да отбележим сто и петдесетата годишнина от създаването на Българската екзархия. Пловдив и личности, свързани с Пловдив имат ключово значение за нея и за това се полагат най-сериозните знаци за значимостта на това духовно дело да бъдат дадени именно тук. Събитието, дало тласък по пътя към Екзархията, се е случило в нашия катедрален храм “Св. Богородица“ през 1859 година. Затова в притвора на храма са изографисани лицата на дейците на българската църковна самостоятелност. Когато следващия път влезете там, ще ви замоля да обърнете внимание на едно от тях – лицето на Гавраил Кръстевич, известен

повече, като генерал-губернатор на Източна Румелия. Искам сега да ви разкажа, защо неговият лик е там и какво е Гавраил Кръстевич за Българската Екзархия.

Гавраил Кръстевич е роден в Котел през 1817 година. Забелязан от котленските първенци и с препоръките на бащата на Раковски – Стойко Раковски и на учителя Райно Попович той бива приет от най-издигнатия по онова време българин в Цариград – княз Стефан Богориди, който се ангажира да спонсорира неговото образование, и подготовката му за учител в родния Котел. Така, уж случайно, започва една кариера, която ще преведе Гавраил Кръстевич от Великата народна гръцка школа в Константинопол, през юридическия факултет на Сорбоната до професорско място в Школата за подготовка на съдии на Османската империя; от позицията на частен секретар на княз Богориди, през управител на остров Самос, член на Търговския съд и на Върховния съд на империята и автор на нейния Търговски закон, за да завърши пътя си на висш администратор като генерал-губернатор на Източна Румелия, тук в Пловдив. Важни са и неговите културни приноси, като редактор на списание „Български книжици“, автор на книгата „История българска“, и на многобройни статии в излизащите в Цариград вестници на български език.

От ранни младини Гавраил Кръстевич има една мечта, една фикс-идея, ако щете. Да помогне на народа си, да работи за българите и за тяхното духовно и нравствено въздигане. В едно писмо от остров Самос той пише: „Не самоски управител, какъвто съм, не паша, но и бей да стана пак чувствата си не изменям, пак приятелите си не забравям, пак от българството си не излизам!“ Той е българин от началото до края и използва всичките си позиции и възможности, за да служи на своя народ. Това най-ярко се проявява в подготовката и обявяването на Българската екзархия.

Ще спестя историческия разказ за неговите дела в периода 1860-1870 година, за да отидем до ключовия момент, а именно: всички исторически извори сочат, че Гавраил Кръстевич е бил основният автор на фермана, с който се прогласява Българската екзархия! Образно казано, той е бил правилният човек, в правилното време, на правилното място. Написал е фермана и в подходящия момент го е поднесъл на султана за подпис! Проектът на Екзархийския устав също е написан от ръката на Гавраил Кръстевич! Смело можем да кажем, че в един исторически момент Гавраил Кръстевич е бил инструмента, с който Бог си е послужил, за да се случи възстановяването на българската църковна самостоятелност. И като

следствие от това – политическото възраждане на България.

Ако погледнете картата на епархиите, които са били определени да се включат в състава на самоуправляващата се Българска екзархия ще видите картата на Санстефанска България. Гавраил Кръстевич използва цялото си влияние и безусловното доверие, с което се е ползвал, за да убеди османското правителство да допусне провеждането на референдуми в македонските епархии към коя църква биха искали да бъдат причислени. Резултатът от референдумите е, че православните християни от Скопска, Охридска и Битолска епархии избират да са към Българската Екзархия. С това духовното обединение на всички българи става факт! Така наречената Санстефанска България е политическото отображение на духовната карта на земите, населени с православен български народ, самоопределящ се като български и като православен. Карта, начертана от Гавраил Кръстевич. Тази карта, е била санкционирана и потвърдена от висшата държавна власт и е била на път да бъде приета и от Вселенската патриаршия, с което делото за духовното възраждане, за възкресението на българската народност в нейната цялост е щяло да бъде завършено!

И тук се случва това, което обикновено ни се случва. Намесва се геополитиката, която, забележете, винаги използва нашите български амбиции, суети, гордост, междуличностни противоречия и ги насочва срещу нас. Като православен митрополит не мога да премълча, че в събитията около прогласяването на Българската екзархия има и някои сенчести моменти, които трябва да анализираме, за да не допускаме те да се повтарят. Те могат да се обобщят като: опити за използването на църквата за нецърковни, светски, политически цели.

През целия период на подготовка на Екзархията и после при приемането на нейния устав Гавраил Кръстевич е стоял здраво на позицията на църковните канони и се е стараел процесите да бъдат направлявани през призмата на единството на Едната, Света, Вселенска и Апостолска църква. Идеята на Кръстевич е била: автокефална българска църква без разрив с Вселенската патриаршия. Идея на истинно вярващ, православен човек. Той е бил вярващ и едновременно реалист и прагматик. По днешните определения – консерватор, който предпочита еволюцията пред революцията. Затова е работил именно за Екзархия.

Екзархия не означава независима църква. Екзархия означава широка автономия в управлението на църковните дела в рамките на даден патриаршески диоцез, като предмостие към бъдеща автокефалия.

Екзархията означава период на подготовка за пълна самостоятелност, през което време местният клир и народ, чрез благочестие, неуморен труд на духовната нива, възпитание в православен дух, съблюдаване на Богоустановените църковни правила и ред и уважение към институциите да докажат, че са готови да носят самостоятелно и наравно с останалите поместни църкви тежкия кръст на Божественото домостроителство. Порастването предполага преминаване през различни етапи и получаване на различни образователни степени, в които личността се оформя и става завършена. За порастването се изискват две неща: търпение и последователно придържане към определени, устойчиви ценности. Това: търпението и придържането към устойчивите ценности много ни липсва на нас, българите. Така е сега, така е било и тогава.

Тогава най-издигнатите представители на българския народ от онази епоха, увлечени от добрите си намерения, допускат някои сериозни грешки. На църковно-народния събор, проведен през 1871 година за приемане на екзархийския устав, светските делегати, интелектуалците, взимат превес. Интелектуалният елит на нацията, уж събран, за да гради църква, не иска еволюция, а иска революция. И започва да политиканства и да си прави експерименти с Църквата, гласувайки ги с мнозинство. Един от най-екстравагантните експерименти е въвеждането в Екзархийския устав на 4-годишен мандат за Екзарха в противоречие с всички Боговдъхновени църковни канони. Марко Балабанов в своята биография на Кръстевич пише: „... Идеята за избиране на всеки 4 години на Екзарха се струваше на някои млади, като идея либерална, кажи го републиканска, която наумяваше на Северна Америка. ... Българите тогава нямаха нито княжество, нито царство, още по-малко българска република, но вече имаха екзархия; защо тогава ако президентът на Съединените щати се избира на всеки четири години да не се избира така и председателят на току-що придобитата българска екзархия ...?“ Увещанията на Гавраил Кръстевич към делегатите на църковно-народния събор да внимават какво правят и, че са събрани да устройват църква, а не правителство, не срещат отклик. Интелектуалците искали да са модерни, да са либерални, да са реформатори, да участват в „геополитическите игри“ на своето време. За тях църквата е била просто инструмент на революцията и на светските им цели. От тяхна гледна точка Гавраил Кръстевич е бил ретроградeн, консервативен, неразбиращ „новото“, а на всичкото отгоре дипломатичен, тактичен, абсолютно почтен и истинно православен! Въобще, човек „не от нашите“, човек, на когото не може да се има доверие. И понеже на онзи църковно-народен събор гласът на народняческия популизъм, революционният глас, се е оказал по-силен от

гласа на консерватизма, на църквата, на църковното предание и на църковните канони, е последвала схизмата. Следва Руско-турската война, разпръсването на екзархийските епархии и така нататък. Знаете какво следва. Следват националните катастрофи.

Има един драматичен момент след обявяването на схизмата, в който пак от средите на интелигенцията се надигат гласове дали не е това моментът българите да обявят своя напълно независима християнска църква, отделна и нямаща нищо общо с Православието. Да си направим една „наша“, „самобитна“, „прогресивна“ църква и да смаем целия свят с уникалността си! Тук отново Гавраил Кръстевич помага, с такт и дипломация, да не се стига до тази окончателна катастрофа. Той е предпочитал църква в схизма, но православна, отколкото пълно отпадане от православието. С това прави поредната си, неоценима услуга на българския народ, като помага той да се запази в Православието, а не да се превърне в сборище на еретици, което отдавна щеше да е заличено от картата. Разбира се, не бива да забравяме и една друга услуга, която е направил тук в Пловдив, като, макар и да е бил висшият представител на империята в нейната провинция Източна Румелия, по никакъв начин не е попречил на Съединението и с това практически го е направил възможно. Изследователи твърдят, и аз съм съгласен с тях, че Гавраил Кръстевич е най-значимата, ключова фигура в българската история през последните 200 години. Само дето, освен образа в притвора на нашата църква, Гавраил Кръстевич няма нито един паметник, нито някой го споменава и се сеща за него.

Годишнината на Екзархията ни дава повод да си го припомним, още повече, че неговото дело поражда редица актуални въпроси към днешния ден. Например следните. Днес хиляди българки и българи работят в институциите на мултинационалните, глобални политически световни организации, включително на най-високите етажи. Има ли между тях наследници на Гавраил Кръстевич, които изпълнявайки съвестно и лоялно своите ежедневни задължения, вътре в себе си носят мисията, убедеността и готовността да използват възможностите си, за да направят нещо за въздигането на своя, български народ? Колцина са днешните българи, които имат куража да заявят, че идентичността на българския народ е православна и, че националната ни идентичност не е мислима без православната ни идентичност? Впрочем, познавам един такъв – министърът на културата Боил Банов и използвам случая да го поздравя. Защо, обаче, питам се, продължава да тегне онзи тежък комплекс, който кара образовани наши съвременници да се срамуват от православната си идентичност, да критикуват

непрекъснато православната църква и да искат тя да се включва в реформистки движения и сама да се реформира в духа на най-модерните, либерални теории, също както техните предшественици през 1870-72 година? Откъде идват медийните очаквания Българската православна църква да започне да се държи арогантно към древните патриаршески престоли, както тогава? Защо се настоява БПЦ да провежда „църковна политика“ в разрез с Богоустановените канони? Защо искат Църквата да мисли „политически“ и „геополитически“ и да взима решения под давление на външни фактори, за да обслужи една или друга интрига, включително на чужди държави, насочена срещу България? Защо смятат, че ние в БПЦ сме забравили как е изглеждала духовната карта на Българската Екзархия, начертана от хора като Гавраил Кръстевич и от делата на нашите предшественици, включително Пловдивският митрополит Паисий, и как това е постигнато и защо смятат, че днес с техните самодейни политически ходове може да се постигне нещо повече? Искат да ни хвърлят в нова схизма ли? Те знаят ли какви ще са последствията за българския народ? А, може би точно това искат? Българската православна църква да се поддаде на популизма, да направи грешен ход, за да бъде поставена в схизма, а българският народ да се превърне в стадо езичници, лесна плячка за нови мисионери? Имам чувството, че опитите за това не спират и то от преди 1872 година, та и досега. Разчитам на това, че както ние сме научили уроците си от онези времена, така и някои от древните патриаршии са си извлекли нужните поуки и нито ние, нито те, повече ще даваме ухо на провокатори.

Историята на Българската екзархия, и с това завършвам, ни дава уроци, както със своите върхови, но и със своите драматични моменти. Основният урок е, че Църквата не е и не може да бъде инструмент за правене на светска политика. Църквата е мястото, в което народът намира своето единение с Бога, място за молитва, място за покой, място, в което се пазят и предават устойчивите нравствени ценности. Чрез Екзархията Господ Иисус Христос за трети път, в безкрайната си милост, ни даде възможността да имаме своя автокефална Българска православна църква. Не бива да злоупотребяваме с търпението му. А историята на Гавраил Кръстевич ни служи в днешния ден за това да си дадем сметка, че във всяка ситуация може да се отстоява националната идентичност, колко важен елемент за тази идентичност е православната вяра, как църквата създава държавата, а не обратното и колко много ни липсват хора като него днес.

В нощта на 5-и срещу 6-и септември 1885 г. той е спрял изпращането на телеграма от Пловдив до Цариград за подготвяния метеж с думите: „И аз съм

българин, каквото стане, нека стане!“ Замисляли ли сте се, че Съединението е извършено абсолютно спокойно, без никакво насилие, без кръв, като единственият загинал в този ден – капитан Райчо Николов, е случайна жертва на нелеп инцидент. Просто в един ден България се събужда обединена, генерал-губернаторът Кръстевич отпътува за Константинопол и след срещите му със султана се предлага решение за мирно уреждане на възникналия казус в полза на България. Тихо, дипломатично, с такт, респект и с поглед за столетия напред. Точно по начина, по който мисли, гледа и действа Църквата.

И сега се обръщам към Вас, почитаемия господин Кмет и почитаеми общински съветници. Не знам дали по светските закони е прието със званието „Почетен гражданин на Пловдив“ да се удостояват покойници, но ако трябва да се направи изключение за някого, то той според мен е Гавраил Кръстевич, на когото България и Българската православна църква дължат толкова много и за когото са направили толкова малко. Моля погледнете на този въпрос не като светски управници, а като вярващи хора. Знаете, че за Бога всички са живи; Гавраил Кръстевич е жив в Христа и в момента е тук и ни гледа. Нека изповядаме вината си пред неговата памет и кажем, че той е най-достоен от достойните да носят званието „Почетен гражданин на Богоспааемия град Пловдив“. И мисля, също така, че е повече от редно този град да го зачете с един паметник, който ще бъде първият негов паметник в България, която той безкрайно обичаше. Вие сте Общинския съвет на град Пловдив и ако вземете такова решение ние ще го благословим от цялото ни сърце. Ако Пловдив е уникален, то е уникален защото този град винаги свято е пазил традициите, тачил е паметта на предците, вграждал е тяхното дело в темелите на своите идентичност и култура. Моля Ви, заради Пловдив, заради нашата памет и нашето достойнство, в деня в който честваме 150-тата годишнина на Българската екзархия да зачетем Гавраил Кръстевич за делата му за Българската Екзархия, за Българската православна църква, за Съединението на България и за това да ни има днес тук.

Бог да благослови всички ви!

Бог да пази Богоспасаемия ни град Пловдив!

Бог да пази България!

Амин!

БЪЛГАРСКА ПАТРИАРШИЯ
www.bg-patriarshia.bg

БЪЛГАРСКА ПАТРИАРШИЯ
www.bg-patriarshia.bg

БЪЛГАРСКА ПАТРИАРШИЯ
www.bg-patriarshia.bg

bg-patriarshia.bg